

Dorota Chromiec

Aspiracje zawodowe studentów : wyniki badań

Problemy Profesjologii nr 1, 145-151

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota Chromiec

Aspiracje zawodowe studentów – wyniki badań

Streszczenie

Zagadnienia aspiracji w teorii i praktyce pozostaje ciągle aktualne. Analizują dążenia młodzieży posiłkujemy się ich aspiracjami. Przeprowadzone badania wskazują na preferowane ważne kierunkowe dążenia młodzieży.

THE VOCATIONAL ASPIRATIONS OF STUDENTS – RESEARCH RESULTS

Summary

The theoretical and practical aspects of aspirations are still important and up-to-date. Analysing the efforts of young people we review their aspirations. The conducted research show the preferred directions of young people's ambitions.

Pojęcie ASPIRACJI, różnie rozumiane w mowie potocznej, jest także różnie definiowane w naukach społecznych. Językoznawcy wywodzą to słowo z łaciny / „aspirator” – oddech, „aspirantis” – dmuchać, natchnąć / i utożsamiają z kilkoma innymi nieco różniącymi się pojęciami, takimi jak: *ambicja*, *pretensja*, *dążenie*, *pragnienie*¹. A Janowski (1977), definiując *aspiracje* jako względnie silne i trwałe życzenia jednostki, podkreśla znaczenie ich poziomu, który inaczej rozumiany jest w psychologii i socjologii, a jeszcze inaczej w ogólnej wiedzy o człowieku.

W. Łukaszewski, zestawiając aspiracje z oczekiwaniami stwierdza, że *aspiracje* to idealne efekty działania występujące w postaci pragnień, a *oczekiwania* to spodziewane i przewidywane wyniki ludzkiego działania. Ciekawe rozumienie istoty aspiracji prezentuje B. Gołębiowski (1977), który twierdzi, że zespół potrzeb realizowany poprzez dążenia i wspierany zainteresowaniami tworzy cykl interakcji międzyludzkich, w których aspiracje spełniają rolę motywu postaw.

W różnorodności rozumienia istoty pojęcia aspiracje istnieje zgodność poglądów, że są one jednym z ważniejszych motywów ludzkiego działania. Motywacyjna ich funkcja opiera się na koncepcji człowieka jako istoty działającej i świadomie uczestniczącej oraz efektywnie wpływającej na bieg wydarzeń zachodzących w otaczającym go środowisku społecznym.

¹ „Słownik języka polskiego” (red.) W. Doroszewski, Warszawa 1958, t. I.

Problem różnorodności rozumienia istoty aspiracji wywołuje także spory w obszarze odrębnych dziedzin naukowych, takich jak: psychologia, socjologia, pedagogika i mają one następującą postać:

– w psychologii aspiracje odnoszą się do zagadnienia potrzeb, które są określane jako stan osoby odczuwającej brak czegoś, który działając jak alarm zmusza jednostkę do dokonania czynności zaspakajających ten brak albo są rozpatrywane w ramach problematyki motywacji (J. Reykowski) lub rozumiane także jako ogół skłonności kierujących człowieka na osiągnięcie znaczącego ideału. J. Pieter istotę aspiracji utożsamia z *nadzieją* rozumianą jako stan pogodnego, ufego i optymistycznego nastawienia na przyszłość, osiągniętą poprzez pokonanie zagrożeń, przeszkód i trudności w działaniach realizujących marzenia. Ponadto w psychologii zjawisko *oczekiwania* traktowane jest też jako składnik aspiracji, która jest rodzajem *nastawienia* nie zawsze uświadomionego. Z. Skorny (1980) zakłada, że aspiracje w większości przypadków mają postać świadomego działania, ale wielu ludzi przejawiających określone aspiracje nie zawsze jest w stanie trafnie je zweryfikować. K. Żegnałek /1995/ twierdzi, że aspiracje są związane z samooceną i ich poziom ma silne związki z poziomem osiągnięć;

– w socjologii pojęcie aspiracji najczęściej odnosi się do hierarchii wartości, które przybierają postać postawy dążeń ludzkich. Socjolodzy często określają aspiracje jako dominujące potrzeby, dążenia i zainteresowania silnie umotywowane zamiarem ich realizacji ze strony jednostki lub grupy. Przedmiotem badań są najczęściej ludzie młodzi, planujący przyszłość w aspekcie zdobycia określonego zawodu. W praktyce i w obszarze badań socjologicznych zjawisko aspiracji rozumiane jest dość szeroko i obejmuje w swej istocie niemal wszystko od marzeń, planów życiowych i zawodowych, aż do aktualnego uczestnictwa we wszystkich płaszczyznach życia społecznego;

– w pedagogice pojęcie aspiracji odnosi się do treści procesów edukacyjnych i bywa wykorzystywane jako swoista diagnoza oddziaływań wychowawczych. W badaniach pedagogicznych często problem aspiracji odnosi się do poparcia lub dezaprobaty środowiska rówieśniczego. Coraz częściej zwraca się uwagę na związki aspiracji z procesem wyboru zawodu i formowania pomysłów na przyszłość przez absolwentów różnych typów szkół. Pedagogika zjawisko aspiracji często odnosi do wzorców przyszłych osiągnięć powszechnie uznawanych za pożądane i tym samym zalecane dla młodzieży.

Nie ma zgody co do sposobu klasyfikacji i podziału aspiracji. Z. Skorny (1980) przyjmując własne kryteria, wyróżnił ponad 20 różnych rodzajów aspiracji. W socjologii rodzaje aspiracji tworzy się przez odniesienie ich do przeciętnych w danym środowisku, grupie społecznej lub kategorii zjawisk społecznych. W psychologii najczęściej aspiracje klasyfikuje się w odniesieniu do możliwości i osiągnięć jednostki. W pedagogice najczęściej badacze odwołują się do kryterium treści, zgodnie z którymi wyróżnia się:

- aspiracje rekreacyjne – dotyczące sposobów organizowania i spędzania czasu wolnego,
- aspiracje edukacyjne – mające wpływ na rozwój intelektualny dzieci i młodzieży,
- aspiracje społeczne – polegające na chęci uczestnictwa w życiu społecznym,
- aspiracje osobiste – odnoszące się także do kontaktów z innymi,
- aspiracje rodzinne – dotyczące perspektywy założenia rodziny i jej rozwoju,
- aspiracje ekonomiczne – polegające na chęci uzyskania wysokiego statusu majątkowego (zwane także „materialnymi” lub „stanu posiadania”).

Przedstawione wyżej rodzaje aspiracji najczęściej występują łącznie w różnych układach z różnymi stopniami wzajemnych zależności i dominacji.

Niezależnie od sposobów klasyfikowania aspiracji dość charakterystyczną cechą jest ich poziom. Podobnie jak różne jest rozumienie istoty aspiracji, nie ma zgodności także w sposobie określania istoty ich poziomu. W psychologii najczęściej poziom opisuje się w aspekcie realizacji celu, traktując poziom aspiracji jako przewidywany lub spodziewany wynik działania, wyznaczony przez hierarchię celów akceptowanych przez jednostkę i przesądzających o jej planach życiowych. W socjologii punktem odniesienia dla poziomu aspiracji są pragnienia i dążenia grup społecznych, w których funkcjonuje jednostka. Natomiast w pedagogice rozumienie poziomu aspiracji odnosi się do systemów hierarchii wartości funkcjonujących najczęściej w aspekcie społecznym i kulturowym.

Bardzo ciekawe, nowatorskie podejście do problematyki aspiracji i osiągania przez nie odpowiedniego poziomu proponuje PROFESJOLOGIA – nauka o warunkach, procesie, wynikach i mechanizmach rozwoju zawodowego człowieka. Według tej nauki teoretyczne podstawy rozwoju zawodowego człowieka oparte są na integracyjnym układzie teorii, odnoszących się do energetyzmu życia ludzkiego, potrzeb i czynności ludzkich oraz sensu życia człowieka. W tak rozumianym procesie tworzy się *osobowość zawodowa*², której trwałą cechą (obok innych cech) są *aspiracje zawodowe* (K. Czarnecki 1998, s. 198) czyli dążenia do osiągnięcia wysokich kwalifikacji zawodowych, a poziom tych aspiracji wyznaczany jest wynikami osiąganymi w pracy.

Jedną z wielu funkcji PROFESJOLOGII jest prowadzenie badań diagnostycznych, empirycznych i eksperymentalnych całego procesu rozwoju zawodowego człowieka, tworzenie się i funkcjonowanie osobowości zawodowej oraz jej poszczególnych składników.

² To taki pożądaný zespół składników i cech człowieka formowanych w procesie kształcenia zawodowego oraz rozwijających się, utrwalaających i funkcjonujących w procesie pracy, który zapewnia nam aktywny kontakt z materialnym, społecznym i kulturowym środowiskiem pracy, przyczyniającym się do jego twórczych przeobrażeń (K. Czarnecki 1981 s. 36). T. Nowacki (1981 s. 29) nazywa ją „osobowością pracowniczą”.

Badania nad aspiracjami mają znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki życia społecznego. Najczęściej wykorzystuje się je do określania podstawowych dążeń młodego pokolenia. Planowane zamierzenia państwa w sferze oświaty, kultury, świadczeń społecznych i wielu innych obszarach gospodarki narodowej winny opierać się na wynikach badań aspiracji edukacyjnych, zawodowych, kulturalnych i rodzinnych. Poznanie aspiracji różnych grup zawodowych i społecznych, tworzenie warunków ich realizacji daje gwarancję prawidłowego rozwoju całego społeczeństwa.

Interesując się problematyką aspiracji zawodowych, podjęłam badania tego zagadnienia wśród studentów kończących studia pierwszego stopnia w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Raciborzu³.

Analiza wybranych wyników badań

Według osób badanych najlepszym sposobem realizacji własnych aspiracji zawodowych to satysfakcjonująca praca, zapewniająca dobrobyt materialny w postaci samodzielności finansowej oraz wysokiej pozycji społecznej. W strukturze hierarchii wartości badanych studentów dominuje wysoki standard życia (43,3%), wsparty na wysokich dochodach i bezkonfliktowo funkcjonującej rodzinie. Nikt z badanych w strukturze tej nie umieścił wykształcenia.

Plany życiowe na przyszłość badanych studentów to:

- dalsza nauka (68,4%),
- założenie własnej firmy (5%),
- praca w sektorze publicznym (3,3%),
- zamiar założenia rodziny (3,3%),

ale też dokładnie 1/5 badanych nie podjęła jeszcze żadnej decyzji co do swojej przyszłości.

W ocenie badanych studentów wykształcenie nie stanowiło istotnej wartości, ale jako warunek uzyskania pracy znalazło się na pierwszym miejscu. Można domniemywać, że współcześni studenci traktują wykształcenie jako podstawową umiejętność niezbędną do wykonywania pracy zawodowej i nie stanowi ona dla nich wartości samej w sobie. Ocena szans uzyskania pracy przez badanych nacechowana jest optymizmem pod warunkiem, że będzie się jej z uporem i długo poszukiwać (81,7%). Pesymistów jest mało (8,3 %) i uważają oni, że, mimo posiadanych wysokich kwalifikacji, pracy w ogóle nie znajdują. Tylko co dziesiąta osoba badana jest przekonana, że bez trudności znajdzie pracę.

³ Badania realizowane w ramach seminarium dyplomowego pod kierunkiem dr Anatola Bogdanko w WSH-E w Łodzi – Wydział Zamiejscowy w Wodzisławiu Śląskim.

Badani, zapytani o skuteczność w poszukiwaniu pracy, wskazywali kolejno na:

- bezpośredni kontakt z pracodawcą (43,3%),
- korzystanie ze znajomości (30%).

Najmniej osób ma zaufanie do urzędów pracy (5%) w skutecznym sposobie uzyskania pracy. Efektywność w poszukiwaniu pracy uwarunkowana jest w opinii badanych bardzo dobrym przygotowaniem dokumentacji składanej u przyszłego pracodawcy (46,8%) oraz stałym z nim kontaktem potwierdzający, gotowość podjęcia pracy (43,4%). Na uzyskanie pracy w dużym stopniu ma wpływ rodzina i liczyć na nią jak tylko jest to możliwe może 61,6% badanych, a 33,4% tylko przez określony czas. Studenci zapytani o autorytety stwierdzili w znaczącej mierze (81,6%), że nie posiadają żadnych autorytetów, a tylko co piąty badany autorytetem obdarzył swoich rodziców. Zestawiając wyniki wsparcia ze strony rodziny w poszukiwaniu pracy z autorytetem rodziców w ocenie badanych studentów, z dużym prawdopodobieństwem mogą założyć, że rodzice są traktowani przez studentów przedmiotowo jako „narzędzia” do realizacji określonych celów, co w pewnej mierze zostaje potwierdzone w odpowiedziach na pytanie dotyczące własnego wpływu na swoją przyszłość. Układ odpowiedzi ma następującą postać:

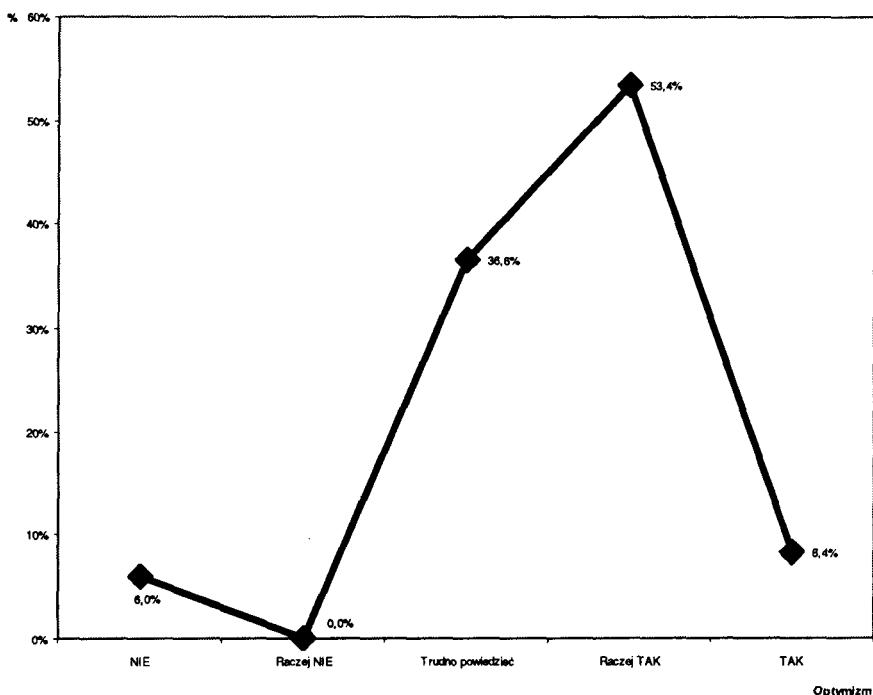
– moja przyszłość całkowicie zależy ode mnie	– 61,8%
– moja przyszłość częściowo zależy ode mnie	– 31,6%
– w ogóle nie mam wpływu na moją przyszłość	– 1,6%
– trudno mi odpowiedzieć na to pytanie	– 5,0%

Aspiracje zawodowe można realizować także w aspekcie wzorów i norm zachowań w codziennym życiu. Studenci zapytani o ich ocenę wpływu wzorów i norm ukształtowanych przez środowisko wskazali na największy wpływ środowiska rówieśniczego i treści przekazywane przez środki masowego przekazu oraz w dalszej kolejności na rodzinę i szkołę.

Aspiracje zawodowe mogą być motywem do osiągnięcia celów. Największą satysfakcję mają badani studenci, gdy aspiracje zawodowe pomogą im w zdobyciu „dużych” pieniędzy (40%) i zaspokojeniu potrzeb rodziny oraz sprzyjać będą w zdobyciu władzy.

W trakcie badań pytałam też studentów czy realizacja aspiracji zawodowych może być utrudniona zmianą miejsca zamieszkania lub wyjazdem za granicę. Zdaniem pytanych studentów zmiana miejsca zamieszkania nie utrudnia realizacji aspiracji zawodowych dla 55% badanych. Jedynie 15% badanych ocenia, że jest to problem, a prawie 1/3 badanych nie ma na ten temat żadnego zdania. Nie przeszkadza w realizacji aspiracji zawodowych wyjazd za granicę, tak sądzi nieco ponad połowa badanych (51,6%), dla ¼ badanych wyjazd za granicę może stanowić problem, pozostali nie wypowiedzieli się w ogóle w tej sprawie.

Gdy pytałam badanych studentów o ich ogólną ocenę swojej przyszłości w wymiarze optymizmu to ich odpowiedzi ułożyły się w postaci krzywej, przebiegającej na wykresie w sposób przedstawiony na rys. 1.

Rys. 1. Graficzny obraz przyszłości wg badanych studentów

Na przedstawionym rysunku wyraźnie widać ocenę przyszłości w kategoriach optymistycznych. Ocena dokonana przez badanych studentów ma charakter samooceny własnej przyszłości i zmierza w kierunku pozytywnym. Sporo studentów (36%) jeszcze nie zdecydowało się na zajęcie własnego stanowiska co do swojej przyszłości, a tylko bardzo nieliczni (1,6%) okazali się pesymistami.

Mam świadomość, że prowadzone przeze mnie badania nie objęły całego zagadnienia procesu realizacji aspiracji zawodowych. Sądzę jednak, że warto było zająć się tym zagadnieniem ponieważ każdy człowiek w swoim rozwoju zawodowym chciałby w miarę efektywnie zrealizować swoje aspiracje.

LITERATURA

- CUDOWSKA A.: Orientacje życiowe studentów, Białystok 1997.
- CZARNECKI K.: Rozwój zawodowy człowieka, Warszawa 1985.
- CZARNECKI K.: Profesjologia w zarysie. Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka, Warszawa 1986.
- CZARNECKI K.: Rozwój zawodowy studentów uczelni wyższych – wyniki badań, [w:] „Chowanna” 1990, z. 3-4.
- CZARNECKI K.: Magistranci o swoim rozwoju zawodowym, [w:] „Życie Szkoły Wyższej” 1990, nr 7-8.
- CZARNECKI K.: Psychologia zawodowego rozwoju człowieka, Kraków 1998.
- CZARNECKI K., KARAS S.: Profesjologia w zarysie, Radom 1996.
- GOŁĘBIEWSKI B.: Dynamika aspiracji, Warszawa 1977.
- JANOWSKI A.: Aspiracje młodzieży szkół średnich, Warszawa 1997.
- KUPCZYK J.: Uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży w starszym wieku szkolnym, Poznań 1978.
- LEWOWICKI T.: Aspiracje dzieci i młodzieży, Warszawa 1987.
- LUTYŃSKI M.: Metody badań społecznych. Wybrane zagadnienia, Łódź 2000.
- MOROZ H.: Rozwój zawodowy nauczycieli, Kraków 2005.
- NOWACKI T. (red.): Metodologia pedagogiki pracy, Warszawa 1978.
- SKORNY Z.: Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości, Wrocław 1980.
- SZTUMSKI J.: Wstęp do metod i technik badań społecznych, Katowice 2005.
- ŻEGNAŁEK K.: Aspiracje edukacyjne i ich badanie, [w:] „Kultura i Edukacja” 1995, nr 3.

Rec. A. Muszyński